

Stg. GEHEIM

26 OKT. 2001

Deze rubricering is
beëindigd na 30 jr.

Aan Zijne Excellentie de
Minister-President
Plein 1813 no. 4
te
's-GR A V E N H A G E

Handwritten initials and marks, including a large '1' and 'B'.

Onderwerp:

Het beleid van de Sowjet-Nr. 793.176
Unie inzake de culturele
uitwisseling met Neder-
land.

Afdeling
Bureau

Handwritten '24'

's-Gravenhage,
Stadhoudersplantsoen 25

23 aug. 1965

Handwritten '3'

Bijlage(n): 1.

~~GEHEIM~~

Hierbij heb ik de eer Uwe Excellentie een
rapport aan te bieden betreffende: "Het beleid
van de Sowjet-Unie inzake de culturele uitwisseling
met Nederland".

HET HOOFD VAN DE DIENST
Voor deze

Handwritten signature of A. Kuipers

Drs. A. Kuipers

~~GEHEIM~~

Stg. GEHEIM

Behoort bij schrijven nr. 793.176

Ex. nr. 1

Dit exemplaar bestaat uit 6 blz.

26 OKT. 2001

Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

~~GEHEIM~~

HET BELEID VAN DE SOVJET-UNIE INZAKE DE CULTURELE
UITWISSELING MET NEDERLAND

S a m e n v a t t i n g

In dit rapport worden enige aspecten belicht van het Sowjet-Russische beleid inzake de culturele uitwisseling met het buitenland. Hierbij wordt in het bijzonder aandacht besteed aan de posities, die op het terrein van de uitwisseling met Nederland worden ingenomen door de zogenaamde zusterverenigingen USSR-Nederland en Nederland-USSR.

Het beleid van USSR-Nederland zowel als van Nederland-USSR wordt in feite bepaald door de in Moskou zetelende Unie van Sowjetverenigingen van vriendschap en culturele betrekkingen met het buitenland.

De laatste jaren is het Sowjet-Russische beleid ten aanzien van de culturele uitwisseling met Nederland vooral gericht op het sluiten van een cultureel verdrag terzake op staatsniveau. Om dit te bereiken wordt door Moskou niet alleen gewerkt via diplomatieke kanalen, doch zijn tevens allerlei instanties en organisaties ingeschakeld, met name die welke iets hebben te maken met de culturele uitwisseling met ons land, en bovendien de vereniging Nederland-USSR en het reisbureau Vernu hier te lande.

~~GEHEIM~~

26 OKT. 2001

GEHEIM

Stg. GEHEIM

Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

HET BELEID VAN DE SOWJET-UNIE INZAKE DE CULTURELE
UITWISSELING MET NEDERLAND

Inleiding

Al sinds enkele jaren legt de Sowjet-Unie grote activiteit aan de dag om de culturele uitwisseling met Nederland door middel van een verdrag te intensiveren en op staatsniveau te brengen.

De laatste maanden is deze kwestie meer in de aandacht gekomen, nu de Nederlandse regering beraadslaagt over de terzake te volgen gedragslijn.

De oorsprong van het genoemde Russische streven is te vinden in de oprichting van de Sowjet-vereniging voor vriendschap en culturele betrekkingen met Nederland (USSR-Nederland) als 29e "regionale afdeling" van de Unie van Sowjet-verenigingen voor vriendschap en culturele betrekkingen met het buitenland (voor 1958 WOKS geheten). Een en ander ging overigens gepaard met enkele strubbelingen. Toen namelijk een delegatie uit het bestuur van de nieuw op te richten vereniging een eerste bezoek aan Nederland wilde brengen, op uitnodiging van de als communistische mantelorganisatie bekend staande vereniging Nederland-USSR, ontstonden hierover moeilijkheden met de Nederlandse regering, die officiële culturele contacten niet via deze organisatie wilde doen onderhouden.

Bij de feestelijke oprichtings-bijeenkomst van USSR-Nederland te Moskou in juni 1959 had het bestuur deze wens ter harte genomen. De Nederlandse Ambassade gaf gevolg aan de uitnodiging zich bij deze gelegenheid te doen vertegenwoordigen, terwijl een afgezant van Nederland-USSR ontbrak. Deze vereniging was zelfs onkundig gelaten van de juiste oprichtingsdatum.

Van Russische zijde had men de Vereniging Nederland-USSR eerder echter wel verzocht de namen door te geven van personen en instanties, die op de hoogte dienden te worden gesteld van de oprichting. Deze terzijdestelling was voor de vereniging Nederland-USSR dan ook bijzonder pijnlijk.

De Sowjet-Unie zag in de beperkte basis van Nederland-USSR kennelijk een belemmering om tot een cultureel verdrag op staatsniveau te

~~GEHEIM~~

Dit exemplaar bestaat uit 6 blz.

~~GEHEIM~~

26 OKT. 2001

- Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

geraken. De Sowjet-autoriteiten hadden gaarne de oprichting gezien van een comité, bestaande uit Nederlanders van uiteenlopende richtingen, dat bij het openen van onderhandelingen over een verdrag als pressiegroep tegenover de Nederlandse regering zou kunnen optreden.

In die richting instrueerden zij ook Nederland-USSR, zoals in 1962 bleek. De secretaris van deze vereniging kreeg toen opdracht om een breed, neutraal comité te vormen. Hij was echter niet in staat om deze opdracht tot een goed einde te brengen, wat de Sowjet-Unie noopte haar beleid ten deze te herzien.

Nieuwe aanpak

Begin 1963 besloten de Sowjet-autoriteiten de uitwisseling van personen en groepen zoveel mogelijk te bevorderen en daarnaast USSR-Nederland rechtstreeks contact te laten opnemen met hooggeplaatste Nederlanders. Tevens bereidden zij een cultureel accoord met Nederland-USSR voor, dat moest dienen als voorloper van een verdrag op staatsniveau; de publiciteit over deze maatregelen probeerden zij te bevorderen om de publieke opinie rijp te maken voor de Sowjet-denkbelden in deze en langs deze weg de Nederlandse regering onder druk te zetten.

Het cultureel accoord tussen USSR-Nederland en Nederland-USSR kwam in januari 1964 tot stand; de ondertekening ervan vond te Moskou plaats. De Nederlandse Ambassadeur kon tot spijt van de initiatiefnemers geen gevolg geven aan de uitnodiging hierbij aanwezig te zijn: hij zond een bericht van verhindering.

Dit accoord, betiteld als een "samenwerkingsplan op maatschappelijke grondslag", werd begin 1965, nu te Amsterdam, officieel verlengd.

De vereniging Nederland-USSR kreeg hierdoor de rol toebedeeld, waarop zij meende aanspraak te hebben. Bovendien bestond al vanaf 1960 een toenemende samenwerking op het gebied van toeristenreizen naar de Sowjet-Unie (en andere bloklanden), waarbij het Sowjetrussisch staatsreisbureau Intourist de tussenschakel vormde. De gunstige voorwaarden, die dit bureau kon bieden, stelden Nederland-USSR in staat hiermee ook buiten eigen kring succes te behalen. Daarom ging het in 1964 over

~~GEHEIM~~

Dit exemplaar bestaat uit 6 blz.

26 OKT. 2001

~~GEHEIM~~

Deze rubricering is
beëindigd na 30 jr.

- 4 -

tot opening van een eigen reisbureau te Amsterdam, onder de naam Vernu, dat in staat bleek een groot deel van de kosten der vereniging Nederland-USSR voor zijn rekening te nemen. Omdat de belangstelling voor de Sowjet-Unie via deze reizen gemakkelijker bleek te wekken dan door de bemoeienis van de vereniging Nederland-USSR, waarvan het communistische karakter vrij algemeen bekend was, ging men ook over tot het organiseren van reizen voor speciale categorieën van personen (studenten, geleerden, kunstenaars, etc.). Op deze activiteiten ligt nu het accent in de verhouding tussen beide zusterverenigingen.

Overleg op regeringsniveau

In juli 1964 bracht de minister van Buitenlandse Zaken, mr. Luns, als eerste Nederlandse minister een officieel bezoek aan de Sowjet-Unie.

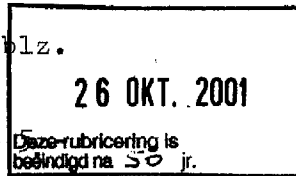
Tijdens dit bezoek, dat bedoeld was om de betrekkingen tussen beide landen te verbeteren, werd o.m. gesproken over een uitwisselingsprogramma en van Nederlandse zijde zou bij die gelegenheid zijn toegezegd, dat hierover voorstellen aan de Sowjet-Unie zouden worden gedaan. Van Nederlandse zijde werd echter uitdrukkelijk gesteld, dat het overleg dienaangaande alleen langs de gebruikelijke kanalen zou dienen te verlopen.

De Sowjet-Unie trachtte de Nederlandse regering onder druk te zetten en tot spoed aan te manen door in augustus 1964 aan de tijdelijke Nederlandse zaakgelastigde te Moskou een ontwerp-overeenkomst voor een cultureel verdrag ter hand te stellen, die voorshands echter werd afgevoerd als basis voor onderhandelingen.

Daartegenover werden door Nederland voorstellen inzake culturele uitwisseling in het vooruitzicht gesteld welke in oktober inderdaad in de vorm van een memorandum verschenen. Deze voorstellen behelsden een uitwisselingsprogramma als proef voor een tijdvak van 2 jaar, op basis van strikte reciprociteit; de uitwisseling zou zoveel mogelijk en in toenemende mate via de officiële kanalen moeten lopen.

~~GEHEIM~~

Dit exemplaar bestaat uit 6 blz.

~~GEHEIM~~

Sowjetrussisch propaganda-offensief

Terwijl op diplomatiek niveau besprekingen gaande waren, probeerde de Sowjet-Unie de afsluiting van een culturele overeenkomst te bespoedigen. Op verschillende manieren werd propaganda gemaakt voor haar standpunt in deze.

De voorzitter van de staatscommissie voor culturele betrekkingen met het buitenland, minister Sergei Romanowski, die zich door de Moskouse correspondent van "De Waarheid" liet interviewen, drong aan op een snelle totstandkoming van een cultureel verdrag; volgens hem was er in dit opzicht overigens al sprake van een geleidelijke toenadering.

De vereniging Nederland-USSR liet zich ook niet onbetuigd en sprak zich in haar verenigingsorgaan enkele malen - zij het zeer gematigd - uit over de wenselijkheid van een cultureel verdrag.

Ook schaakgrootmeester Michael Botwinnik, voorzitter van USSR-Nederland, gaf die wens te kennen, toen hij in januari 1965 naar Amsterdam kwam om het cultureel accoord met Nederland-USSR te verlengen.

Voorts werden in die zin geluiden vernomen van het CPN-dagblad "De Waarheid" en van de Sowjetrussische Ambassadeur in Nederland, Iwan Toegarinow.

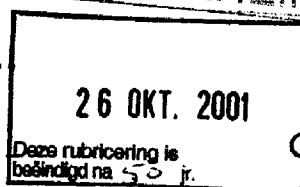
Hierbij kwam steeds hetzelfde argument naar voren, dat kennelijk doorslaggevend wordt geacht voor het beïnvloeden van de houding van vele Nederlanders t.a.v. een cultureel verdrag, n.l. dat voor bezoeken aan de Sowjet-Unie van geleerden, studenten en kunstenaars thans nog belemmeringen bestaan, die zouden verdwijnen, zodra een cultureel verdrag tot stand gekomen is.

In juni j.l. werd zulks nogmaals duidelijk, toen een Nederlandse vertegenwoordiging van de Interparlementaire Unie een bezoek bracht aan de Sowjet-Unie. Bij een ontmoeting met bestuursleden van de vereniging USSR-Nederland in het Huis der Vriendschap te Moskou, dat toebehoort aan eerdergenoemde Unie van Sowjet-verenigingen, werden zij door voorzitter Botwinnik toegesproken, die andermaal de nadruk legde op de wenselijkheid van een cultureel verdrag.

GEHEIM

Dit exemplaar bestaat uit 6 blz.

- 6

GEHEIM

Conclusie

Een programma van culturele uitwisseling op regeringsniveau (van beperkte tijdsduur) gaat de Sowjet-Unie blijkbaar niet ver genoeg: men prefereert een cultureel verdrag voor langere termijn.

Door pressie op de besluitvorming uit te oefenen, tracht de Sowjet-Unie een voor haar zo gunstig mogelijk accoord tot stand te brengen. Daarbij worden de zusterverenigingen USSR-Nederland en Nederland-USSR voortdurend in het geweer gebracht, terwijl voorts incidentele uitwisselingen krachtig worden bevorderd.

Verder wijst men er van Russische zijde voortdurend op, dat een veel soepeler regeling van allerlei wederzijdse contacten mogelijk is, zodra een cultureel verdrag, zoals dat al met zovele andere landen bestaat, ook voor Nederland een feit is geworden.

19-8-1965.

GEHEIM